

OTROCI S PRIMANJKLJAJI NA POSAMEZNIH PODROČJIH UČENJA

Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja so otroci, pri katerih se zaradi znanih ali neznanih motenj v delovanju centralnega živčnega sistema pojavljajo zaostanki v razvoju v zvezi s pozornostjo, pomnjenjem, mišljenjem, koordinacijo, komunikacijo, z razvojem socialnih sposobnosti in z emocionalnim dozorevanjem in pri katerih se kažejo izrazite težave v zvezi z branjem, pisanjem, pravopisom, računanjem. Primanjkljaji na posameznih področjih učenja trajajo celo življenje in vplivajo na učenje in vedenje.

Otrok je lahko prepoznan kot otrok s primanjkljaji na posameznih področjih učenja le v primeru, ko so se izrazite učne težave pokazale že v dosedanjem šolanju in jih ni bilo mogoče odpraviti kljub prilagoditvam metod in oblik dela oziroma z vključevanjem v dopolnilni pouk in v druge oblike individualne in skupinske pomoči, ki mu jih je šola nudila v skladu s tretjim odstavkom 12. in 24. člena zakona o osnovni šoli tako, da otrok kljub vsej pomoči pri posameznem predmetu ali več predmetih ni dosegel minimalnega standarda znanja.

Primanjkljaji so notranje narave in niso primarno pogojeni z neustreznim poučevanjem in drugimi okoljskimi dejavniki, vidnimi, slušnimi ali motoričnimi okvarami, nevrološkimi motnjami in motnjami v duševnem razvoju ter vedenjskimi in čustvenimi težavami ali motnjami, čeprav se lahko pojavljajo skupaj z njimi.

Kriteriji za opredelitev primanjkljajev na posameznih področjih učenja

Za identifikacijo otroka s primanjkljaji na posameznih področjih učenja je potrebno izpolnjevanje vseh **kriterijev**:

1. kriterij pomeni dokazano neskladje med strokovno določenimi in utemeljenimi pokazatelji globalnih intelektualnih sposobnosti in dejansko uspešnostjo na naslednjih področjih učenja, in sicer branja, pisanja, računanja in pravopisa.

2. kriterij so obsežne, izrazite težave na enem ali več izmed štirih področij šolskih veščin (branje, pisanje, pravopis, računanje), ki vztrajajo in so izražene do te mere, da otroku izrazito otežujejo napredovanje v procesu učenja.

- **Disleksija** je specifična motnja branja in pisanja. Je notranje (nevrofiziološko) pogojena motnja, ki vpliva na učni proces branja in/ali pravopisa ter pravilnega pisanja. Gre za motenost procesov, ki predelujejo jezikovne informacije in s tem težave pri prepoznavanju posameznih glasov, kar je pogoj za razumevanje prebranega. Disleksijo spremljajo tudi težave na področju hitrosti predelovanja informacij, kratkoročnega

spomina, pravilnega zaporedja, slušne in/ali vidne zaznave, ustnega izražanja in motoričnih spretnosti.

Otroci z disleksijo kažejo naslednje značilnosti:

- *govorni razvoj* – zamenjevanje podobnih glasov, težave s povezovanjem glasov v besede, slaba izgovorjava, slabo zavedanje rime, slabe slovnične strukture, težave pri poimenovanju stvari;
- *motorični razvoj* – težave s koordinacijo, težave z opravi (npr. zavezovanje vezalk, oblačenje), spotikanje, pogosto padanje, nerodnost;
- *črkovanje* – težko pomni pravila črkovanja, pogoste fonološke napake (npr. zamenjuje k-g, t-d, b-d, s-z...), črke niso v pravilnem zaporedju, težave s končnicami (npr. u namesto l), spuščanje in zamenjevanje samoglasnikov, težave pri besedah z dvojnimi soglasniki (npr. oddaja, priimek);
- *branje* – težave pri prepoznavanju glasov v besedah, težave s pravilnim zaporedjem glasov v besedah, težave z izgovorjavo posameznih glasov v besedi in tudi pogostih večzložnih besed, zamenjevanje besed med glasnim branjem (otrok prebere »metla« namesto »omelo«), težko pomni rime in zaporedja rim, obračanje, izpuščanje ali dodajanje črk, težave s prepoznavanjem besed, branje je zatikajoče, neritmično, počasno, otrok ima odpor do branja, bralno razumevanje besedila je pogosto boljše kot branje posamezne besede;
- *pisanje* – neobičajen prijem pisala, neobičajen položaj pri sedenju, počasno in težavno pisanje, odpor do pisanja, nedosledna raba velikih in malih začetnic;
- *spomin* – slab kratkoročni spomin (težko pomnijo sezname podatkov), slab dolgoročni spomin, ki je posledica slabe pozornosti in slabih organizacijskih sposobnosti;
- *organizacija* – slabo organiziranje učenja, načrtovanje urnikov, organiziranje pripomočkov in stvari, ki so potrebni za učenje.

Kako pomagati?

- Vaditi črkovanje, branje in pisanje vsak dan,
- ne pretiravamo s količino branja in pisanja, pri izboru in količini naj sodeluje tudi otrok (s tem bo bolj motiviran),
- izberimo besedila in knjige, ki so napisane na, otrokom z disleksijo, prijazen način (črke med 14 in 18 pt, čitljiva pisava npr. Arial, pastelno obarvan papir brez leska, vrstice s

60-timi do 70-timi znaki, s presledki med odstavki, 2-kratni razmik med vrsticami, levo poravnane vrstice),

- v knjigah naj prevladuje dvogovor, da se otrok lažje vživi,
- bere naj kratke in enostavne stavke, jezikovno preprostejše vsebine,
- naj uporablja bralna ravnilca,
- na družinskih izletih, med nakupovanjem, med ogledom razstave... utrjujmo hitrost predelovanja podatkov, spomin, organizacijo,
- igrjamo se besedne in slikovne igre,
- izvajajmo vaje za prepoznavanje in razvoj glasov...

- Primanjkljaje pri učenju matematike delimo na **diskalkulijo** in **specifične učne težave pri matematiki**.

Diskalkulija je specifična razvojna motnja, ki otroku, kljub normalni inteligentnosti povzroča velike težave pri učenju matematike. Težave se kažejo na področju matematičnega pojmovanja, obvladovanja aritmetičnih dejstev in obvladovanja aritmetičnih postopkov. Otroci imajo težave z usvajanjem pojmov, povezanih s količinami, slabše obvladajo štetje, mestne vrednosti, velikostne odnose in uporabljajo manj razvite strategije reševanja matematičnih problemov. Otroci z diskalkulijo kažejo naslednje značilnosti:

- uspešnost pri ustnem izražanju, branju, pisanju, velike težave na področju štetja, računanja, reševanja aritmetičnih problemov,
- težave pri obvladovanju osnovnih matematičnih znanj (npr. štetje, seštevanje, odštevanje, množenje, deljenje), ne ve, kdaj mora uporabiti katero operacijo,
- dober spomin za besede, slab za števila,
- težave s časovno orientacijo (zamuja, ne zapomni si datumov, ne zna oceniti časa...),
- težave pri orientaciji, spremembi rutine (načina dela, razreda...),
- težave pri merjenju dolžin, denarja, časa,
- slab dolgotrajni spomin (naučeno snov hitro pozabi),
- težave z iskanjem strategij za reševanje matematičnega problema,
- težave pri usvajanju strategij za igre, kot so šah, video igrice, igre s kartami, spomin...

Specifične učne težave pri aritmetiki so pogostejše kot diskalkulija in so pogojene s/z:

- *slabšim semantičnim spominom* – težave s priklicem aritmetičnih dejstev iz baze podatkov, ker ni bila vzpostavljena dovolj trdna povezava med računom in rezultatom (npr. poštevanka, rezultat seštevanja, odštevanja...),
- *proceduralnimi težavami* – slabše obvladovanje postopkov, ki niso avtomatizirani (npr. težava s sposojanjem in prenašanjem desetnic pri pisnem seštevanju, postopek pisnega deljenja),
- *vizualno-prostorskimi težavami* – imajo težave pri matematiki zaradi nezmožnosti vizualizacije matematike (npr. geometrija, reševanje enačb, orientacija na številski črti, postavljanje decimalne vejice, orientacija v prostoru, času...).

Kako pomagati?

- Učenje po korakih,
 - povezovanje matematičnih problemov s primeri iz življenja,
 - konkretizacija matematičnih problemov/znanj s pripomočki (trodimenzionalni pripomočki – računalno, kroglice, kocke...; slikovne ponazoritve – slika prstov rok, slike za količine...; grafične ponazoritve – številski trak, številska premica, številsko zaporedje...),
 - učenje s pomočjo opor (kartončki s postopki računanja, tabele pretvarjanja...),
 - verbalizacija postopkov (učimo otroka notranjega govora),
 - pomoč pri priklicu matematičnih dejstev,
 - različne interaktivne in intenzivne oblike treninga,
 - veliko vaj, vendar v manjših časovnih obdobjih (10 minut na dan),
 - malo število dejstev, ki naj jih otrok uri naenkrat,
 - učenje kompenzacijskih strategij (če ne pomni poštevanka, si pomaga s seštevanjem),
 - učenje organizacije zapiskov,
 - razumevanje težav s strani odraslih,
 - organizacija vrstniške pomoči.
- **Dispraksija** je specifična učna težava. Je motnja procesov načrtovanja motorične dejavnosti, usvajanja motoričnih veščin in izvajanja naučenih motoričnih veščin. Torej izraziti primanjkljaji se kažejo pri organizaciji in izvedbi gibalnih dejavnosti (npr.

pogosto padajo, težko se naučijo voziti kolo, drsati, smučati, plesati, imajo težave z lovljenjem žoge, s plezanjem po vrvi, vajah na orodju, hitro se izgubijo, s težavo uporabljajo nož in vilice pri jedi itd. Pogosto imajo težave artikuliranja (ne morejo razločno artikulirati glasov), dobro pa razumejo vsebino govora. Spremljajo jih še težave v zaznavanju - slabše razumevanje pomena sporočil in slabša uporaba sporočil v ustrezni akciji. Kljub povprečnim ali nadpovprečnim intelektualnim sposobnostim, imajo ti otroci praviloma težave pri načrtovanju in organizaciji misli.

Kako pomagati?

- Dovolj časa, vaj in spodbud za razvoj gibalnih spretnosti,
- veččutno učenje,
- več časa za izvajanje vseh gibalnih dejavnosti,
- prilagojene gibalne naloge,
- razdelitev zapletenih gibalnih nalog na posamezne dele,
- učenje gibalnih nalog po korakih ob obvezni razlagi postopka,
- omogočanje izbire med dejavnostmi (npr. opisuje izvedbo postopka, ki ga izvaja sošolec),
- pomoč pri organizaciji zapiskov,
- raba nastavkov za pisala (da se izboljša drža pisala),
- pisanje v širše črtovje,
- več prostora za posamezno nalogo,
- omogočanje opor pri učenju črk in števk,
- organizacija pomoči vrstnikov,
- spodbujanje otrokovih močnih področij.

3. kriterij vključuje slabšo učinkovitost učenja zaradi pomanjkljivih in/ali motenih kognitivnih in metakognitivnih strategij (sposobnosti organiziranja in strukturiranja učnih zahtev) in/ali motenega tempa učenja (hitrost predelovanja informacij).

- **Hitrost procesiranja:** učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja imajo težave tako v hitrosti kot tudi kapaciteti predelovanja vidnih in slušnih informacij.
- **Metakognicija:** je razmišljanje o razmišljanju in vključuje poznavanje lastnih kognitivnih procesov. Učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja kažejo

neustrezno metakognitivno zavedanje in manj pogosto uporabljajo ustrezne metakognitivne strategije za reševanje nalog.

4. kriterij je dokazana motenost enega ali več psiholoških procesov, kot so pozornost, spomin, jezikovno procesiranje, socialna kognicija, percepcija, koordinacija, časovna in prostorska orientacija, organizacija informacij itd.

- **Zaznavanje:** pojavljajo se težave pri zaznavanju, prepoznavanju, razlikovanju ali interpretiranju zaznav, posebnih vidnih in slušnih dražljajev.
- Izraz **motnje pozornosti s hiperaktivnostjo (ali brez hiperaktivnosti)** se uporablja za označevanje skupine motenj z naslednjimi značilnostmi:
 - zgodnji nastanek (navadno v prvih petih letih življenja),
 - pomanjkanje vztrajnosti pri dejavnostih,
 - težnja k prehajanju od ene dejavnosti k drugi, ne da bi bila katera koli dokončana,
 - dezorganizirana, pretirana dejavnost.

Motnja pozornosti pomeni nezmožnost osredotočiti se na nalogo in ohranjati pozornost, dokler naloga ni dokončana.

Impulzivnost pa je težnja k hitremu odzivanju, brez premisleka o posledicah dejanja.

Izraz hiperaktivnost označuje vedenje, ki je pretirano nemirno in brezciljno, nenehna motorična dejavnost sili otroka k beganju od ene dejavnosti k drugi.

Hiperaktivni in impulzivni otroci terjajo, da jim takoj posvetimo pozornost, prekinjajo pogovore in dejavnosti drugih, težko čakajo, da pridejo na vrsto, ne razmislijo, preden kaj rečejo ali naredijo, slabo predvidevajo posledice svojih dejanj, hitro rešujejo naloge, ne preglejujejo svojih izdelkov...

Kako pomagati?

- Okolje mora biti organizirano z jasnimi pravili,
- predvidljivo okolje,
- postavimo trdne okvire vsakdanjega življenja, ustaljen red obveznosti,
- skupaj z otrokom postavimo dogovore glede kazni in nagrad za njegova dejanja,
- otrokovo upoštevanje navodil nagradimo,
- omejujemo oz. se izogibamo situacijam, kjer mora otrok dalj časa vztrajati v mirovanju,
- minimaliziramo moteče dejavnike v okolju otroka,

- nudimo otroku veliko potrpežljive, naklonjene pozornosti,
 - omogočanje mirnega kotička, kamor se lahko otrok umakne,
 - pri pouku in učenju vključevanje otroku zanimivih dogodkov (dramatizirana igra, igra z lutkami, gibalne dejavnosti, slikovno gradivo, menjavanje višine glasu ipd.),
 - razdelitev daljših nalog in zadolžitev na posamezne dele, ki so v skladu s sposobnostjo pozornega sledenja otroka,
 - navajanje otroka na samonadzor,
 - pri učenju raba učnih in tehničnih pripomočkov,
 - več odmorov in usmerjenega gibanja...
- **Spomin:** otroci imajo težave na področju pomnjenja, še posebej delovnega pomnjenja (sposobnost hkratnega začasnega shranjevanja in manipuliranja informacij). Zmožnost delovnega spomina je dober napovednik učenčeve sposobnosti priklicati informacijo, kar je pomembno za učinkovito učenje.
 - **Jezik:** pri nekaterih otrocih se pojavlja zaostanek v govorno-jezikovnem razvoju in neustrezna raba jezika. To povzročajo primanjkljaji pri procesiranju znotraj jezika kot tudi primanjkljaji na področju kognitivnih procesov, ki so povezani z jezikovnim delovanjem. Specifična jezikovna motnja najbolj prizadene skladnjo. Predvsem so težave pri oblikovanju jezikovnih sporočil in rabi jezika pri učenju. Primanjkljaji se lahko kažejo v izražanju ali razumevanju jezika. Otroku lahko ima težave z vsebino jezika (pravilno razume sporočila, misli logično, rabi primeren besednjak...), obliko jezika (pomanjkljiva in napačna raba slovničnih pravil jezika) in uporabo jezika (kako jezik uporablja v komunikaciji in za sprejemanje in izražanje znanja).

Kako pomagati?

- Veččutno učenje, združevanje besednih sporočil z vizualnimi podporami,
- spoznavanje in usvajanje besed, širjenje besedišča,
- razvijanje slušne percepcije,
- razvijanje razumevanja jezika in izražanja,
- razvijanje govornih strategij,
- povezovanje govora in telesnih aktivnosti,
- nenehno preverjanje, ali otrok razume, kaj se mu pripoveduje,

- jasen in natančen govor,
- individualni govorni trening (logoped),
- poudarjanje pomembnih dejstev,
- raba pripomočkov in učil (ilustracije, skice, miselni vzorci, računalnik...),
- upočasnen tempo podajanja informacij,
- podajanje abstraktnih vsebin na konkreten način,
- uporabljanje enostavnejših jezikovnih struktur in znanega besedišča...

➤ **Socialno področje:** nekateri otroci imajo primanjkljaje na področju socialne kompetentnosti, ki se nakazujejo v obliki težav na področju socialnih veščin, kar lahko poveča možnost potencialno neugodnih posledic (npr. opuščanje šolanja).

5. kriterij izključuje senzorne okvare, motnje v duševnem razvoju, druge duševne in nevrološke motnje, čustvene in vedenjske motnje, kulturno in jezikovno različnost ter psihosocialno neugodne okoliščine in neustrezno poučevanje kot glavne povzročitelje primanjkljajev na posameznih področjih učenja, čeprav se lahko pojavljajo tudi skupaj z njimi.